

ПЕРИФРАСТИЧНИТЕ ПРЕДИКАТИ (ПП) СО ДАВА ВО КОИ Е ПРИСУТНО МЕТАФОРИЧКОТО ПРОШИРУВАЊЕ ЗА МЕЃУЧОВЕЧКА КОМУНИКАЦИЈА

Наташа Стојановска-Илиевска

*Филолошки факултет „Блаже Конески“
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, Македонија*

Key words: light verbs, light verb constructions, metaphorical extensions, give, nominalization

Summary: This paper discusses Macedonian light verb constructions (LVCs) with *дава* (*give*) in which the light verb *дава* (*give*) has undergone a metaphorical extension in the sphere of interpersonal communication. These LVCs are based on deontic verbs of communication and they indicate an attempt to change the behavior of another person. Sentences with these LVCs usually have near-synonymous parallels with corresponding full verbs (FVs), but LVCs are often preferred. Syntactic tests and quantitative analyses demonstrate that the main reasons for this are: the possibility for argument reduction in LVCs, the possibility for an alternative hierarchy of arguments, the possibility for quantification of the noun in LVCs, the possibility for adjectival modification of the noun within the LVC, the absence of complete synonymy between the LVC and FV.

Клучни зборови: синсемантички глаголи, перифрастични предикати, метафоричко проширување, дава, номинализација

Резиме: Овој труд е посветен на македонските перифрастични предикати (ПП) со *дава* во кои синсемантичкиот глагол *дава* претрпил метафоричко проширување во правец на меѓучовечка комуникација. Овие ПП се базираат на деонтичките глаголи на комуникација и со нив се означува обид за промена во однесувањето на друго лице. Речениците со ваквите ПП обично имаат свои блискозначни паралели со соодветните автосемантички глаголи (АГ), но сепак, честопати се претпочитаат ПП во однос на АГ. Синтаксичките тестови и

квантитативните анализи покажуваат дека главните причини за тоа се: можноста за редукција на аргументите во ПП, можноста за алтернативна хиерархизација на аргументи (комуникативна хиерархија), можноста за квантификација на именката во ПП, можност за придавска модификација на именката, отсуство на потполна синонимија меѓу ПП и АГ.

1. Вовед

Перифрастичните предикати претставуваат комбинација од синсемантички глагол (СГ) и (од)глаголска именка која е семантички блиска до концептот *nomen actionis* (Тополињска, 1982: 36; Allerton, 2002: 115). Терминот *синсемантички глагол* означува глагол кој е семантички сиромашен, т.е. повеќе или помалку испразнет од своето лексичко значење (Миркуловска, 1991 :1), и овој термин одговара на англиските термини: *light verb* (Jespersen, 1942: 117; Huddleston & Pullum, 2002: 290), *delexical verb* (Howarth, 1998: 173), *thin verb* (Allerton, 2002: 7) и *support verb* (Krenn & Erbach, 1993: 365). Наспроти тоа, семантичко јадро на конструкцијата е (од)глаголската именка која е блиска до концептот *nomen actionis*. Термините коишто се користат за ПП во англистиката се: *composite predicates* (Brinton & Traugott, 2005: 66), *expanded predicates* (Algeo, 2006: 269), *complex predicates* (Brinton, 2011: 560; Traugott, 1999: 240), *support verb constructions* (Krenn & Erbach, 1993: 365), *stretched verb constructions* (Allerton, 2002: 6) и др. За разлика од тоа, во славистиката се употребуваат блискозначните термини: *перифрастичен предикат* (Миркуловска, 1991: 1, Лазик-Коњик, 2006: 219), *декомпиран предикат* (Радовановиќ, 1977: 53), *перифрастичен предикатски израз* (Тополињска, 1982: 36), *вербо-номинална структура* (Чашуле, 1989: 196), *аналитичка (предикатска) конструкција* (Ивиќ, 1988: 1) и др.

Предмет на овој труд е анализата на перифрастичните предикати (ПП) со глаголот *дава*, во кои е евидентно метафоричкото проширување на глаголот *дава* во правец на меѓучовечка комуникација. Ова е една од главните насоки во кои се проширило значењето на *дава* во неговите метафорички проширувања во многу јазици во светот (Newman, 1996: 136,137), вклучувајќи го и македонскиот јазик. Притоа, трансферот на вербалната порака од првиот на вториот партиципant, во ПП се поистоветува со трансферот на конкретен предмет кај прототипското *дава*. Независно од тоа дали се реализира на површината на текстот или не, вториот партиципant е централно сместен во ситуацијата која се формализира како ПП, т.е.

ПП претполага постоење на слушател(и)/читател(и). Што се однесува на трансферот на вербалната порака, тој треба да се сфати како споделување на пораката, а не како отуѓување (што би било случај при давањето на конкретен предмет).

При истражувањето на ПП со *дава* беше користен корпусот ЕКМЈ¹, но и други печатени извори на автентичен македонски текст, како што се изданија од дневниот печат и некои литературни дела.

2. ПП со *дава* базирани на деонтички глаголи на комуникација

Овој труд ги проучува македонските ПП со *дава* кои означуваат меѓучовечка комуникација, поточно оние ПП кои се базираат на парафразата „X се обидува да го промени однесувањето на Y“.

Во ваквите ПП, првиот човечки партиципant (X), со својот исказ, очекува од вториот човечки партиципant (Y) да преземе некакво дејство или да се однесува на одреден начин. Прегледот на македонските ПП и нивните преводни еквиваленти на англиски, во табела 1, покажува дека за сите овие ПП постои еквивалентна англиска перифрастична конструкција со глаголот *give* и/или со некој друг глагол, како што се: *grant*, *impose* или *issue*. Употребата на ваквите глаголи во англиските ПП придонесува за нивното повисоко ниво на формалност и, во оваа смисла, тие се претпочитаат во официјални текстови со правна, политичка или со судска проблематика (на пр. *issue an order* наспроти *give an order*). Впрочем, и кај мноштвото македонски ПП, стилски неутралниот СГ *дава* може да се замени со поформалниот глагол *издава*, така што конструкцијата станува посоодветна на институционалниот дискурс (на пр. *издава наредба* наспроти *дава наредба*).

¹ Електронскиот корпус на македонскиот јазик (ЕКМЈ) содржи 1,2 милиони зборови и вклучува балансиран избор на текстови на современ македонски јазик. Поставен е на серверот на Универзитетот во Осло, Норвешка.

Табела 1: Преглед на македонските ПП, нивните АГ и преводни еквиваленти на англиски јазик

	именка во состав на ПП	соодветен АГ	англиски преводен еквивалент²
X му дава на Y	дозвола	дозволува/дозволи	give/grant sb a permission
	забрана	забранува/забрани	impose a ban, impose a prohibition
	заповед	заповеда	give/issue an order
	налог	наложува/наложи	grant/issue a warrant
	наредба	наредува/нареди	give/issue a command/order
	насока	насочува/насочи	give sb a direction
	обврска	обврзува/обврзе	impose an obligation
	овластување	овластува/овласти	give/grant sb an authorization
	одобрение/одобрување	одобрува/одобри	give/grant an approval
	предлог	предлага/предложи	give sb a suggestion
	совет	советува/посоветува	give (sb) advice
	сугестија	Сугерира	give sb a suggestion
	упатство	упатува/упати	give sb instructions

Овие ПП се базираат на деонтичките глаголи на комуникација бидејќи со нив се означува обид за промена во однесувањето на друго лице. Овие АГ, кои ги вклучуваат: *наредува*, *забранува*, *дозволува* и др., главно, се троаргументски. Троаргументските предикати импликуваат два човечки аргументи и еден пропозиционален аргумент, при што не е можна кореференција на појдовниот аргумент во надредениот и во подредениот предикат (Тополињска, 2000: 98-99), а се воспоставува

² Како англиски преводен еквивалент се наведува првенствено ПП (доколку има таков). Ако отсуствува ПП како преводен еквивалент тогаш се наведува АГ или некоја друга блискозначна конструкција.

кореперенција на вториот импликуван аргумент од надредениот предикат со појдовниот аргумент на подредениот предикат. Пропозиционалниот аргумент најчесто е во облик на нефинитно реченично дополние, *да*-конструкција (1), а многу поретко – финитна *дека*-реченица (2).

(1) ... Н. Т. **им нареди** на директорите да ги заострат мерките за хигиена. („Дневник“, 14.10.2011)

... Н. Т. **им нареди** на директорите [директорите] да ги заострат мерките за хигиена.

(2) Владата ... им **нареди** на увозниците **дека** мора да откупат три килограми домашна пченица... („Дневник“, 17.5.2012)

Владата ... им **нареди** на увозниците **дека** [увозниците] мора да откупат три килограми домашна пченица...

Со декомпозиција на деонтичките глаголи на комуникација се добиваат ПП составени од СГ *дава* и девербативна именка: *предлага* > *дава предлог*, *забранува* > *дава забрана*. Предикатско-аргументската структура (ПАС) на деонтичките глаголи на комуникација се рефлектира во структурата на ПП, така што некои аргументи претрпуваат поголеми, а други, пак, помали измени во нивната семантичка улога и граматичка функција.

Генерално, сите глаголи за комуникација имаат човек со семантичка улога агенс како прв партиципант, а тоа важи и за автосемантичкиот глагол (АГ) и за ПП, како во (3). Сепак, честопати се случува оваа позиција да биде пополнета со именска синтагма (ИС) што означува име на некоја држава или институција, при што се подразбира дека овие поими се метонимиски поврзани со луѓето што раководат со таа институција или со државата, како во (4).

(3) Минатата недела премиерот Јошихико Нода **даде наредба** да се уништи ракетата ... (Утрински, 26.3.2012)

Минатата недела премиерот Јошихико Нода **нареди** да се уништи ракетата...

(4) Министерството за здравство уште на почетокот на септември им **даде дозвола** на фармацевтските компании да внесат доволна количина од лековите за децата болни од рак... (Вест, 21.11.2006)

Министерството за здравство ... им **дозволи** на фармацевтските компании да внесат...

Вториот партиципant, во двете конструкции (и со АГ и со ПП), е во дативен падежен однос и ја пополнува прототипската позиција за примател. Сепак, семантичката улога на овој партиципant ја дефинирам како трпен примател, бидејќи со овие АГ/ПП се прави обид за промена на неговото однесување, па оттука произлегува и неговата погоденост од глаголското дејство. Примерите (5) и (6) покажуваат дека и во македонскиот јазик, во зависност од семантиката на глаголот, погоденоста може да биде повеќе изразена, како што е случајот со комплетно „изманипулираниот“ дативен аргумент во (5), но и помалку изразена, кога однесувањето на вториот партиципant покажува поголема независност како во (6).

(5) ... Ние одевме во пресрет на полицијата, која ни **нареди** да се вратиме. Без отпор ја **послушавме** наредбата. („Глобус магазин“, 4.6.2013)

... полицијата ни **даде наредба** да се вратиме. Без отпор ја **послушавме** наредбата.

(6) Аташето дојде уште неколкупати во Скопје и станавме еден вид добри познајници. При еден престој, ми **предложи** да бидам гостин на јапонската влада. Учтиво **одбив...** („Утрински“, 30.12.2012)

Аташето ... ми **даде предлог** да бидам гостин на јапонската влада. Учтиво **одбив...**

Освен ваквите ситуации, во кои вториот аргумент се реализира во дативен падежен однос и во конструкциите со АГ и со ПП, постојат и други две ситуации. Во втората, вториот аргумент на АГ се реализира алтернативно во дативен или акузативен падежен однос (на пр. *советува*). Меѓутоа, во конструкциите со ПП, вториот аргумент редовно се реализира во дативен падежен однос, како во (7), во согласност со метафоричкото проширување на прототипското *дава* во правец на трансфер на вербална порака од говорителот на слушателот.

(7) Тој како докажан и одликуван пријател на Македонија ни **даде совет** да се соочиме со реалноста... („Утрински“, 14.2.2010)

Тој... **ни/не советува** да се соочиме со реалноста...

Според Тополињска (2000: 25), ваквото колебање кај АГ меѓу дативот и акузативот се должи на две спротивставени тенденции. Едната го промовира дативот како падеж на вториот човек, а втората се потпира на пасивниот карактер на референтот на овој аргумент. Истовремено, втората тенденција го одразува и „притисокот на морфосинтаксичкиот систем, којшто ... се стреми да го стави во акузативен однос вториот аргумент во хиерархијата“ (Тополињска. 2000: 25).

Како резултат токму на оваа тенденција, во третата ситуација, вториот аргумент се реализира исклучиво во акузативен падежен однос во конструкцијата со АГ (*насочува, упатува, обврзува, овластува*). Но, во ПП, овој аргумент повторно регуларно се остварува во дативен падежен однос (8).

(8) ...а на братот А. **му дал овластување** да може да ги користи неговите ниви. (ЕКМЈ)

...а братот А. **го овластил** да може да ги користи неговите ниви.

Спомнавме дека во македонскиот јазик реченичното дополние, главно, се реализира со *да*-конструкција, но дури и кога кај некои глаголи тоа се реализира преку комплементарна реченица со *дека* (примери 2 и 9), таа се реализира како алтернатива на *да*-конструкцијата, но не и како единствено можно решение. Се чини дека во примерот (9а) со комплементарната реченица со *дека* се ублажува силината на манипулацијата во споредба со *да*-конструкцијата (9б), поради тоа што во (9а) се оддолжува, па и се заобиколува, наведувањето на содржината на предлогот. Употребата на *можеби* како стратегија за ублажување оди во прилог на оваа констатација, бидејќи *можеби* може да се употреби само во комплементарната реченица со *дека*, а не и во *да*-реченицата.

(9а) Лафазановски **предложи** дека можеби треба да настапуваме заедно како балканска или како југоисточноевропска литература за да испливаме подалеку... („Дневник“, 5.3.2013)

(9б) Лафазановски **предложи** да настапуваме заедно...

Се поставува прашањето дали ваквата состојба со реченичните дополненија се пресликува и кај ПП. Иако *дека*-речениците се граматички сосема прифатливи како реченични дополненија на именката во ПП (9в), анализата покажа дека нивната употреба не е

вообичаена, туку дека реченичните дополненија, главно, се реализираат во вид на *да*-конструкција.

(9в) Лафазановски **даде предлог** дека можеби треба да настапуваме заедно...

Без оглед на тоа дали пропозиционалниот аргумент на македонските деонтички глаголи на комуникација се реализира како *дека*-реченица или *да*-реченица, при декомпозицијата на АГ на СГ + девербативна именка, ова дополние на АГ се акомодира кон перифрастичната конструкција како дополние на именката-продукт на номинализација. Така, можеме да претпоставиме дека примерот (10) е резултат на следниве процеси:

- 1) Конструкција со АГ
... таквата одредба **ги обврзува** таквите граѓани **да** го пријават...
- 2) Декомпозиција на предикатот: Бидејќи АГ *обврзува* е од несвршен вид, тој се разложува на СГ од несвршен вид *дава* и именката *обврска* во позицијата за ДО. Воедно, СГ станува носител на показателите за граматичките категории (*обврзува* > *дава обврска*).
Прв човечки аргумент: нема промени и со АГ и со ПП *таквата одредба*, во позиција на субјект, е метонимски поврзана со институцијата/лицето кое ја издало таа одредба.
Втор човечки аргумент: Од прототипската позиција за трпител (позиција на ДО), во конструкцијата со АГ, вториот човечки аргумент се адаптира кон ПП, така што, во него, тој ја пополнува прототипската позиција за примател (позиција на ИО).
Пропозиционален аргумент: Од глаголско дополние на реченично ниво, пропозиционалниот аргумент, во вид на *да*-конструкција, се сведува на именско дополние на синтагматско ниво. Конкретно, во овој случај, ИС во ПП е дисконтинуирана, бидејќи меѓу именката-центар на ИС и нејзиното дополние во вид на *да*-конструкција (ДД) се појавува дативна ИС, т.е. примателот.
- 3) Конструкција со ПП: ... таквата одредба **дава обврска на** таквите граѓани **да** го пријават...

(10) ... таквата одредба **дава обврска на** таквите граѓани да го пријават одењето во странство...
(ЕКМЈ)

Слично, кога пропозиционалниот аргумент е финитно реченично дополние како во примерот (9в), тој повторно синтаксички претрпува деградација и од глаголско дополние на реченично ниво се сведува на именско дополние на синтагматско ниво.

Во македонскиот јазик, ПП овозможуваат да се редуцира пропозиционалниот аргумент, кога неговата содржината е позната од контекстот или кога таа е нерелевантна. Примерот (11) покажува дека конструкцијата со АГ е граматички неисправна без пропозиционалниот аргумент и затоа се претпочита ПП.

(11) Јас **дадов предлог** во април и тие ми ги презентираа детално своите мислења. („Денешен весник“, 10.9.2013)

*Јас предложив [да...] во април, и тие ми ги презентираа детално своите мислења.

Во административно-правните текстови од ЕКМЈ, особено често се застапени примери на кондензација на пропозиционалниот аргумент во уште една номинализација, со што се добиваат „двокатни“ номинализации со кои се згуснува изразот. Така, предлошката синтагма (ПС) *за избор на кандидатите Б.К. и М.С.*, во примерот (12), се толкува како кондензација од пропозиционалниот аргумент *да се изберат кандидатите Б.К. и М.С.* (12а), при што се формира двокатната номинализација *предлог за избор*.

(12) Потоа рецензионата комисија по разгледувањето на приложените документи од пријавените кандидати ... **дала предлог** за избор на кандидатите Б.К. и М.С. (ЕКМЈ)

(12а) Потоа рецензионата комисија...**дала предлог** да се изберат на кандидатите Б.К. и М.С.

(12б) Потоа рецензионата комисија... **предложила** да се изберат кандидатите...

(12в) Потоа рецензионата комисија... го **предложила** изборот на кандидатите...

Во примерите (12б) и (12в) е употребен соодветниот АГ, при што во (12б) АГ е проследен од да-конструкција, додека во (12в) АГ е

проследен од кондензација на да-конструкцијата во вид на номинализацијата *избор*.

Од споредбата на (12) и (12в) гледаме дека наместо со објектен генитив, акузативниот аргумент на АГ (*избор*) се акомодира кон ПП преку ПС воведена со *за*, за да се прецизира семантичката релација на цел заради која служи предлогот.

2.1. Синтаксички тестови

Пасивизација

Кај овие ПП, пасивизацијата е можна, а за тоа придонесува резултативноста, па дури и определеноста на номинализацијата. Застапени се двата начина за пасивизација во македонскиот јазик (форма од сум + минат партицип и *се*-пасив), а во врска со бројот на површински присутните аргументи, разликуваме поголем број ситуации кои се дискутираат во потточките А-В.

А) На површината на текстот се реализираат сите три партиципанти во трансферот. Примерот (13) со ПП *дава дозвола* во пасивна дијатеза има своја блискозначна конструкција со АГ во пасивна дијатеза (13а). Од (13б) гледаме дека истата комуникативна хиерархија на аргументите може да се задржи и со соодветниот АГ во активна дијатеза, но тоа е прифатливо само при маркиран збороред.

(13) Пандев го помина вчерашниот ден крај својата сопруга откако му **беше дадена дозвола** да не тренира **од страна на** Жозе Мурињо. (daily.mk/forward/.../sport-goran-pandev-stana-tatko)

(13а) ... му **беше дозволено** да не тренира **од страна на** Жозе Мурињо.

(13б) ?...му дозволи да не тренира Жозе Мурињо.

Б) На површината на текстот се реализираат два партиципанти во трансферот, а се редуцира агенсот, како во примерот (14), или примателот, како во (15). Во (14), агенсот може да се реконструира од контекстот, а истото се однесува и на примателот во (15). Од (14а) и (15а) гледаме дека се можни блискозначни конструкции и со АГ посебно што номинализацијата во ПП има дополние во вид на ПС, кое би соодветствувало на акузативниот аргумент на АГ. Затоа, се чини дека употребата на овие ПП е мотивирана со определеноста на

номинализацијата во ПП, т.е. со фактот што со оваа именка може да означува устен исказ, но и деловен документ. Опреметеноста на номинализацијата, пак, е предизвикана од фокусирањето на резултатот од дејството, а не на самото дејство, како во АГ. Освен ова, секако има влијание и тенденцијата за номинализација на изразот во институционализираниот дискурс.

(14) ... доколку министерот процени дека се исполнети условите, тогаш се дава **дозвола** за отпочнување на работата на високо образовната институција. (ЕКМЈ)

(14а) тогаш се **дозволува** отпочнувањето на работата на високо образовната институција.

(15) Иницијативата на Здружението на политичките затвореници Албанци беше поддржана и од Советот на Општината. За изградба на споменикот финансиска помош од над 30.000 долари донираа Албанците од САД, а со доброволни прилози учествуваат и дебарчани. **Дозвола** за поставување на бистата е **дадена** и од Министерството за транспорт и врски. („Утрински“, 16.10.2006)

(15а) Поставувањето на бистата е **дозволено** и од Министерството за транспорт и врски.

В) На површината на текстот се реализира само псевдоаргументот во позиција на субјект како во примерот (16), а се редуцираат агенсот (*Центарот за јавно здравје*) и примателот (*кумановци*), бидејќи се познати од контекстот.

(16) Кумановци не ја почитуваат забраната од Центарот за јавно здравје да не пијат минерална вода од јавните чешми во селото Проевце, затоа што бактериолошки не е исправна. И покрај тоа што мината недела **беше дадено предупредување**, водата во никој случај да не се употребува за пиење, вчера повеќе граѓани полнеа вода во пластични шишиња и се капеа во коритата на чешмите. („Дневник“, 28.8.2012)

Блискозначни конструкции со АГ се можни и во активна и во пасивна дијатеза, но за да бидат речениците со АГ *предупреди* граматички исправни, мора да се реализираат примателот на предупредувањето и/или агенсот на површината на текстот како што се гледа од примерите (16а) и (16б).

(16a) [Кумановци] беа предупредени водата во никој случај да не се употребува за пиење.

(16б) [Центарот за јавно здравје] предупреди водата во никој случај да не се употребува за пиење.

Од ова заклучуваме дека употребата на македонските ПП честопати се преферира во однос на АГ кога агенсот и/или примателот се подразбираат од контекстот, кога тие се непознати, или кога не се релевантни. Поради тоа, овие ПП наоѓаат голема примена во институционализираниот административен стил или во журналистичкиот дискурс, каде што, честопати, намерно се редуцира агенсот (манипулаторот) заради негово прикривање или одбегнување на одговорност.

Определеност

Кога ИС во ПП е носител на показател за определеност, тоа се случува од следните причини:

а) за остварување на внатрешнојазична референција, на пр. анафора (17). Како показатели на определеност најчесто се јавуваат показните заменки, како во (17), или определениот член. На овој начин, определените ИС во ПП придонесуваат за кохезијата на текстот.

(17) И тогаш, доколку министерот процени дека се исполнети условите тогаш **се дава дозвола** за отпочнување на работа на високообразовната институција. Откако **ќе биде дадена оваа дозвола**, тогаш министерот има право да го регистрира универзитетот во регистарот на високообразовните функции. (ЕКМЈ)

б) Показателот за определеност се користи и при модификација на именката во ПП со рестриктивна релативна реченица заради ограничување на референцијата на именката како во (18). Релативната реченица може да биде и редуцирана како во (19). Ваквата можност е една од предностите на ПП во однос на АГ, бидејќи не е можна прифатлива блискозначна паралела со АГ. Определеноста е номинална категорија, достапна само кај ПП поради присуството на номинализацијата на ПП.

(18) ... би сакал да напоменам дека при ова се води еден двоен аршин. Имено, за **предлозите** коишто **ги дава** позицијата воопшто овие критериуми не се запазени. (ЕКМЈ)

* Позицијата **предлага** и овие критериуми воопшто не се запазени за [што?].

(19) Доколку не сте ги прочитале би било добро да ги прочитате **предлозите дадени** од министерот за изменување и дополнување на законите за основно и средно образование. (ЕКМЈ)

... **предлозите [коишто беа] дадени** од министерот...

Проминализација

Проминализацијата на номинализацијата е дозволена како во (20). Во овој случај, кратката заменска форма *го* се однесува на *овластувањето* како номинализација во ПП *дава овластување*.

(20) ... за такво понижение јас немам **овластување**, никој не **ми го дал**, ниту да го примаам можам понудено ако ми е ... (ЕКМЈ)

= ... никој не ми **го дал овластувањето**

Придавска модификација на именката во ПП

Македонските ПП дозволуваат модификација на именската компонента од ПП со придавка, од која, понекогаш, едноставно може да се изведе прилог во конструкциите со АГ како во примерот (21).

(21) Кога пристигнавме **ни дадоа строги наредби** никогаш да не зборуваме со цивилите. (<http://on.net.mk/zivotot/drugiraboti/zivotot-vo-vojskata-na-asad>)

Кога пристигнавме **строго ни наредија** никогаш да не зборуваме со цивилите.

Но постојат и случаи како (22), за коишто нема прецизна и концизна паралелна конструкција со АГ токму поради придавската модификација на именката во ПП.

(22) ... на крајот сакам да **ги дадам** моите **скромни насоки**, **предлози и сугестии** за решавањето на ова битно и суштествено прашање...

*скромно да ве насочам, да ви предложам и да ви сугерирам...

Следат уште неколку примери на ПП кои немаат едноставни блискозначни алтернативи со АГ: *ни даваат формална насока ≠ формално нè насочуваат, ми даде корисен совет ≠ корисно ме посоветува* и сл.

Квантификација на номинализацијата

Можноста за квантификација на именката во состав на ПП е уште една битна предност на ПП, која потенцијално ја имаат сите овие ПП. Од (23) гледаме дека кај ПП се инсистира на квантификацијата, додека соодветниот АГ не подразбира нужно дека бил даден само еден предлог. Следствено, АГ не е обележан во поглед на бројноста на предлозите. Што се однесува на примерот (24), тој покажува дека со ПП, на едноставен начин, се потенцира многубројноста на предлозите, што не е изводливо во конструкцијата со АГ, бидејќи таа не дозволува редуција, туку бара задолжително наведување на акузативниот аргумент.

(23) **Јас дадов еден предлог**, вие не го прифативте и продолжуваме со работа. (ЕКМЈ)
Јас **предложив** [една работа] / [повеќе работи]...

(24) Господинот Нимиц **даде неколку предлози** изминатите петнаесет години. („Утрински“, 23.10.2013)
... Господинот Нимиц неколкупати **предложи** [што?] изминатите петнаесет години.

Координација

Македонските ПП дозволуваат координација на ИС во состав на ПП со друга ИС, како во (25), со што покажуваат синтаксичка флексибилност што ги одвојува од идиомите како скаменети конструкции. Воедно, ваквата можност на ПП придонесува да се избегнат невештите конструкции, кога АГ задолжително бараат акузативен пропозиционален аргумент и/или кога некој од АГ бара вториот аргумент да биде поставен во дативен однос, а друг АГ бара тој да биде поставен во акузативен однос (26).

- (25) ... на крајот сакам **да ги дадам** моите скромни **насоки**, **предлози и сугестии** за решавањето на ова битно и суштествено прашање што овде ни е на дневен ред. (ЕКМЈ)
- (26) ... на крајот сакам **да ве насочам [како да ...]**, **да ви предложам [да...]** и да ви **сугерирам [да...]**...

2.2 Други предности на ПП

Погоре беше спомнатата можноста на ПП за редукција на некои од аргументите на АГ, поточно агенсот и примателот. Освен тоа, ПП овозможуваат да се редуцира и аргументот во позиција на ДО од конструкцијата со АГ како во примерот (27), што во овој случај не е дозволиво во конструкцијата со АГ. Но постојат и случаи во кои и ПП и конструкцијата со АГ трпат редукција на акузативниот аргумент, како во (28), каде што пропозиционалниот аргумент може да се испушти кога е имплицирана неговата содржина.

- (27) Советот ги разгледува прашањата сврзани со безбедноста и одбраната на Републиката и **дава предлози** на Собранието и Владата. (ЕКМЈ)
- *... Советот... **предлага** [нешто] на Собранието и Владата.

- (28) Ти ќе одиш напред, а јас одзади ќе ти давам **наредби!** (ЕКМЈ)
- ... а јас одзади ќе ти **наредувам** (да направиш нешто)!

Освен тоа, ПП ја нудат можноста за прецизирање на глаголскиот вид кај ПП што одговараат на двовидните АГ. На пр., во (29), поради двовидноста на АГ *сугерира* не е јасно дали станува збор за глагол од свршен вид во минато определено свршено време или за глагол од несвршен вид во сегашно време. Наспроти тоа, со ПП експлицитно се одредува глаголскиот вид како свршен или несвршен, и на тој начин, се отстрануваат дилемите во поглед на толкувањето на (29).

- (29) Владата им **сугерира** на пратениците да се откажат од бенефицираниот стаж. („Утрински“, 16.10.2006)
- Владата им **дава сугестија** / **даде сугестија** на пратениците да се откажат...

2.3 Квантитативна анализа

Врз основа на долунаведената табела 2, да ја проследиме распределеноста на ПП низ глаголските категории време и дијатеза:

Табела 2: Дистрибуцијата на глаголските категории време и дијатеза кај ПП со <i>дава/даде</i>											
	ГЛАГОЛСКО ВРЕМЕ – АКТИВНА ДИЈАТЕЗА								ПАСИВН А ДИЈАТЕЗ А		ВКУПНО
	ДАВА				ДАДЕ				ДАВ А	ДАД Е	
	сегашно	минато	минато	идно	минато	минато	неопшл.	идно	сите времиња	сите времиња	
дозвола	1			1					3	2	7
заповед	1										1
налог										1	1
наредба				1	1						2
насока	2				1						3
обврска	3								1		4
овластувањ е	1					2				2	5
одобрение/ одобрување									1		1
предлог	7				6	4	5		1	3	26
сугестија	1				2					2	5
упатство							1				1
ВКУПНО	16	0	0	2	10	6	6		6	10	56

Дистрибуцијата на ПП според глаголската категорија 'дијатеза' покажува дека пасивните конструкции претставуваат 28% од вкупниот број примери. Со ова, се потврдува синтаксичката

флексибилност на овие ПП, но и се нагласува можноста за редукција на некои од аргументите, која ја отвораат ПП во пасивна дијатеза. Кај сите овие ПП е можна пасивизацијата, но не се засведочени примери за сите овие ПП во ЕКМЈ, што се објаснува со обемот на корупусот, кој е премал, за да ги опфати сите ПП и во пасивна дијатеза.

Во однос на глаголските времиња во активна дијатеза, најзастапени се ПП во сегашно време со омнитемпорално значење, или за означување на хабитуалност (40% од ПП во активна дијатеза), при што доаѓа до неактуализирана употреба на ПП. Најголемиот дел од ваквите примери се од собраниски расправи или од текстови со административно-правна содржина, во кои се дискутираат обврските и ингеренциите на одредени институции. Голема застапеност се забележува и кај минатото свршено време (25%), со кое најчесто се изразуваат телични дејства кои се случиле во одреден момент во минатото. Разбирливо, ваквите примери се позападени во новинарските текстови во кои се известува за даден настан.

Во македонскиот јазик се прави разлика меѓу ПП со СГ од свршен вид и ПП со СГ од несвршен вид. Така, ПП со *даде* означуваат дејства што се воспримаат во својата целосна извршеност и се вкупно застапени со 57%. Но ПП со *дава* (вкупно застапени со 43%) изразуваат дејство во одвивање или во периодична повторливост.

Распределбата на ПП по именските категории 'определеност' и 'број' ја проследуваме врз основа на табела 3:

Табела 3: Дистрибуцијата на именските категории определеност и број кај ПП со <i>дава</i>					
	Неопределена именка во единина	Определе на именка во единина	Неопределена именка во множина	Определе на именка во множина	ВКУПНО
дозвола	3	3	1	0	7
заповед	0	0	0	1	1
налог	1	0	0	0	1
наредба	1	0	1	0	2
насока	1	0	2	0	3
обврска	3	0	1	0	4
овластување	0	1	2	2	5

одобрение/ одобрување	1	0	0	0	1
предлог	14	7	2	3	26
сугестија	3	0	1	1	5
упатство	1	0	0	0	1
ВКУПНО	28	11	10	7	56

Во поглед на именските категории (определеност и број), ИС во состав на ПП се јавува во сите четири поттипови: неопределена именка во еднина (*...ќе даде упатство на Центарот за социјална работа ...*), определена именка во еднина (*како ќе се дава дозволата за фирмата*), неопределена именка во множина (*дадовме многу предлози...*) и определена именка во множина (*тој ги дава насоките ... за производство на квалитетно вино*). Најзастапени се ПП со неопределена именка во еднина (најчест е *дава предлог*), претставувајќи 50% од сите евидентирани ПП. Во значително помал број се јавуваат ПП со определени именки во еднина (околу 20%). Врз основа на табелата, заклучуваме дека ПП со неопределена именка во множина се 18% од вкупниот број ПП, додека ПП со определена именка во множина се застапени со околу 12%.

Високиот процент на примери од ПП со именки во множина (вкупно 30%) покажува дека и во македонскиот јазик се користи можноста за квантификација на именката во ПП како една голема предност на ПП во однос на АГ.

Истражувањето покажа дека ПП со определена именка во еднина (20%) се користат, главно, за постигнување внатрешнојазична референција или кога се ограничува референцијата на именката од ПП со релативна реченица, што повторно се две предности на ПП кои не можат лесно да се реализираат во конструкциите со АГ.

Сепак, најголема е процентуалната застапеност на ПП во кои номинализацијата се јавува како неопределена именка во еднина. Мотивацијата за употребата на ПП во ваквите случаи е различна: можност за редукција на аргументи, алтернативна комуникативна хиерархија на аргументите, можност за придавска модификација, инсистирање на квантификацијата, тенденција за номинализација на изразот, конвенционализацијата на номинализацијата во термилошки израз и сл.

3. Заклучок

Македонските ПП обично имаат свои блискозначни паралели со АГ, но сепак честопати се претпочитаат ПП во однос на АГ. Синтаксичките тестови и квантитативните анализи покажуваат дека главните причини за тоа се:

- а) можност за редукција на аргументи,
- б) можност за алтернативна хиерархизација на аргументи (комуникативна хиерархија),
- в) можност за остварување внатрешнојазична референција,
- г) можност за квантификација на именката во ПП,
- д) можност за придавска модификација на именката,
- ѓ) отсуство на потполна синонимија меѓу ПП и АГ.

Исто така, понекогаш, нивната употреба е мотивирана од лексикализацијата на номинализацијата и нејзината конвенционализација во термилошки израз (*дава овластување, дава наредба, дава дозвола* и сл.). Бидејќи со ваквите номинализации се именува официјален устен исказ или писмен документ, овие ПП се типични за административно-правниот и журналистичкиот стил. Во тесна врска со ова е и генералната тенденција за номинализација на исказот, без оглед на тоа дали девербативната именка означува официјален документ/исказ или резултат од дејството.

Литература:

Единици на латиница

- Algeo, John. 2006. *British or American English: A Handbook of Word and Grammar Patterns*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Allerton, David J. 2002. *Stretched Verb Constructions in English*. London: Routledge.
- Brinton, Laurel J. (2011). The grammaticalization of complex predicates. In: B. Heine & H. Narrog (eds.), *The Oxford Handbook of Grammaticalization*. Oxford: OUP, 559-569.
- Brinton, Laurel J. & Traugott, Elizabeth Closs. 2005. *Lexicalization and Language Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Howarth, Peter. 1998. The phraseology of learners' academic writing. In: A.P. Cowie, (ed.), *Phraseology: Theory, Analysis and Applications*. Oxford: Oxford University Press, pp.161–86.
- Huddleston, Rodney. & Pullum, Geoffrey. 2002. *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Jespersen, Otto. 1942. *A Modern English Grammar on Historical Principles, Part VI*.
- Krenn, Brigitte & Erbach, Gregor. 1993. Idioms and Support Verb Constructions. In: J.Nerbonne, K.Netter, C.Pollard (eds). *German in Head-Driven Phrase Structure Grammar - CSLI Lecture Notes* Nr. 46. Stanford (CA): CSLI Publications, pp.365-396
- Newman, John. 1996. *Give - A Cognitive Linguistic Study*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Traugott, Elizabeth Closs. 1999. A Historical Overview of Complex Predicates. In: L. J. Brinton and M.Akimoto (eds.). *Collocational and Idiomatic Aspects of Composite Predicates in the History of English*. Amsterdam: John Benjamins, 239–260.

Единици на кирилица

- Ивић, Милка. 1988. Још о декомпоновању предиката. Во *Јужнословенски филолог* XLIV. Београд: Институт за српскохрватски језик. стр.1-5.
- Лазик-Коњик, Ивана. 2006. Структура, функција и лексикографска обрада перифрастичних предиката – на примерима из дневне штампе. Во *Зборник Матице Српске за филологију и лингвистику*, 49(1). Нови Сад: Матица српска. стр.219-304.
- Миркуловска, Милица. 1991. *Перифрастични предикати у македонском језику и њихови пољски еквиваленти (необјавен магистерски труд)*. Београд: Филолошки факултет.
- Радовановић, Милорад. 1977. Декомпоновање предиката (на примерима из српскохрватског језика). Во *Јужнословенски филолог* XXXIII, Београд: Институт за српскохрватски језик. стр.53-78.
- Стојановска-Илиевска, Наташа. 2014 *Анализа на перифрастичните предикати во англискиот и во македонскиот јазик (необјавен докторски труд)*. Скопје: Филолошки факултет.
- Тополињска, Зузана. 1982. Перифрастични предикатски изрази на међусловенским релацијама. Во *Јужнословенски филолог* XXXVIII. Београд: Институт за српскохрватски језик. стр.35-49.
- Тополињска, Зузана. 2000. *Пољски – Македонски: Граматичка Конфронтација. 3. Студии од морфосинтаксата*. Скопје: МАНУ.
- Чашуле, Илија. 1989. *Синтакса на македонската глаголска именка*. Скопје: НИО Студентски збор.